

"בכסה ליום חגנו"**עיון בפסוקי ראש השנה במקרא על פי דברי חכמים ופרשנים****שם החג וכינויו**

השם "ראש השנה" איננו נזכר בתורה כלל. הוא מופיע במקרא פעם אחת בלבד, ביחזקאל מ', א¹. בתורה, בפרשת המועדות (פרשת אמור) נאמר: "בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קדש". בפרשת המוספים (פרשת פנחס) נאמר: "ובחדש השביעי באחד לחדש מקרא קדש יהיה לכם... יום תרועה יהיה לכם" (במדבר כ"ט, א). פרשנים נתנו דעתם להסבר הביטויים שבפסוקים אלו. רש"י² מסביר: "זכרון תרועה" - זכרון פסוקי זכרונות ופסוקי זופרות לזכור לכם עקידת יצחק שקרב תחתיו חיל". לדעת רשב"ם: "זכרון תרועה" - על ידי התרועה תיזכרו למקום, כדכתיב "והרעתם בחצוצרות וגו' ונזכרתם וגו'" (במדבר י', ט). לדעת רש"י ורשב"ם, הזכירה היא על ידי הקב"ה, שיזכור אותנו. אולם ספורנו סבור שהזכירה היא שלנו: "זכרון תרועה" - זכרון תרועת מלך, בה יגילו במלכם, כאמרו: "הרנינו לאלוקים עזנו הריעו" (תהלים פ"א, ב), וזה מפני היותו יושב אז על כסא דין, כמו שבא בקבלה³.

גם הרב רש"י הירש סבור שהזכרון בא מצדנו והוא מוטל עלינו לזכור את מעשינו במשך השנה. "יום תרועה" זהה עם יום הדין, אך כאן לא נאמר "יום תרועה", אלא "זכרון תרועה", והואיל ו"זכרון" כתוב בין "שבתון" לבין "מקרא קדש", הרי כמוהו כמוהם. אף הוא מעשה המוטל עלינו. "זכרון" הוא סקירת החיים שחיינו עד כה. סקירה זו תביא לידי "תרועה". היא תקרא לנו לשנות את הרע בעיני ה', לשוב אל ה' ולחזור ולזכות בחירות.

רש"י הירש מציין עוד, שהביטוי "תרועה" מופיע גם בהמשך, בויקרא כ"ה, ט. שם משמעו, חזרת אדם ורכוש מרשות זרים למצב של חירותם המקורית. וזהו

1. הפרשנים רש"י, ר' יוסף קרא, רד"ק, מלבי"ם, שו"ם בכך שהכוונה ליום הכפורים של שנת היובל, על פי הגמרא בערכין יב, ע"א. רק פרשן אחד בלבד - ר' אליעזר מבלגנצי (בוזניס), מפרשני צפון צרפת במאה ה-12, סבור שהכוונה לראש השנה של חודש ניסן, שהוא ראשון לחדשי השנה, או לראש השנה למנין שנות הגלות.

2. על פי תורת כהנים פרשתא יא, א.

3. ראש השנה ח, ע"ב.

אפוא, קריאה לשינוי מעמיק של היחסים החברתיים של אדם ורכוש, והיא גם קוראת להשיב על כנם את היחסים המקוריים הנובעים מה'.
 אולם בעוד שפרשנים אלו מסבירים במה בא לידי ביטוי הזכרון, מעמיד ר' יעקב מקלענבורג⁴ על משמעות הביטויים: "זכרון תרועה" - "נזכור לשבר את הלב ולהכניע את הרוח לפני יוצר כל יתברך". המחבר מסתמך על תרגום אונקלוס לביטוי "זכרון תרועה", שהוא "זכרון יבבא". לדבריו, "תרועה" - משותף במובנו עם השבירה, כמו שכל שורשי שבירה ורציצה אשר יורו על השבירה המוחשת, ככה יורו על השבירה הרוחנית והמחשבת. כמו "ושברתי את גאון עזכס" (ויקרא כ"ג, יט), "לב נשבר" (תהלים נ"א, יט), שעניינם שבירת רוח הפנימית והכנעתה". עוד מציין המחבר, ששורש "תרועה" הוא רו"ע, שעניינו השבירה והרציצה, כמו "תרועם בשבט ברזל" (תהלים ב', ט). הקשר בין התקיעות לבין השבירה, בא לידי ביטוי לדבריו, בכך ש"ולהיות קול ההברה היוצא בדחיפות רבות ונמהרות, אשר ידומה מהם כאילו ישבר האויר לחתיכות קטנות".

הגמרא מעמידה על הזיקה שבין שני הביטויים "זכרון תרועה" (ויקרא כ"ג, כד), ו"יום תרועה" (במדבר כ"ט, א), באמרת: "כתוב אחד אומר "שבתון זכרון תרועה" וכתוב אחד אומר "יום תרועה יהיה לכם", לא קשיא - כאן ביום טוב שחל להיות בשבת, כאן ביום טוב שחל להיות בחול"⁵. בעל הי"תורה תמימה" מסביר, שכוונת הקושיא היא, ש"זכרון תרועה" משמע, שצריך רק להזכיר ענין התרועה על ידי פסוקים ומאמרים שונים בנושא. ו"יום תרועה" משמע, יום תרועה ממש. ואולי, שואל המחבר, כוונת הכתובים היא לשני הדברים יחד - לתקוע ממש וגם להזכיר פסוקים ומאמרים מענין התרועה. ומשיב, שכאשר יש תרועה ממש, אין צורך בהזכרת פסוקים מענין התרועה.

בילקוט שמעוני⁶ דורשים את הביטוי "שביעי" (בחודש השביעי), מלשון שבעה, וקושרים את החג לפרשת עקידת יצחק:

"בחודש השביעי" - ר' ברכיה הוה קרי ליה ירחא דשבועה, שבו נשבע הקב"ה לאברהם: "ויאמר בי נשבעתי נאם ה'" (בראשית כ"ב, טז). פה צורך היה בשבועה? אפר ר' ביבאי ובה בשם ר' יוחנן, אפר אברהם לפני הקב"ה: רבש"ע, גלוי וידוע לפניך בשעה שאפרת לי קח נא את בנך. שהיה בלבי לומר לך: אתפול אפרת לי "כי ביצחק יקרא לך זרע", ועכשו אתה אומר לי "קח את בנך"? אלא כשם שהיה בלבי להשיבך, וכבשתי את יצרי ולא השיבותיך, כך בשעה שיהיו בניו של יצחק באין לידי עבירות ופעשים רעים, תהא נזכר להם עקידת יצחק אביהם ותמלא עליהם רחמים ופרחם עליהם, והופך להם עידת הדין לעדת רחמים. ואיפתני? בחודש השביעי".

4. בספרו "הכתב והקבלה" לויקרא כ"ג, כד.

5. ראש השנה כט, ע"ב.

6. ילקו"ש אמור תרמ"ה.

א. אחד בתשרי כראש השנה

כאמור, לא נאמר בתורה שהאחד לחדש השביעי הוא יום ראש השנה. זאת אנו יודעים ממסורת תורה שבעל פה. מצינו בגמרא: "פטאי דתשרי הוא? דכתוב *"תקיעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו"* (תהלים פ"א, ד). איזהו חג שהחודש פתכסה בו? הו' אופר זה ראש השנה. וכתוב *"כי חק לישראל הוא פשפט לאלוקי יעקב"* (שם פ"א, ב). כלומר, היום שבו תוקעים בשופר, הוא יום החג שמתכסה על ידי ראש חדש, היינו, ראש השנה חל בראש חודש תשרי?⁷

הרמב"ן⁸ מציין את הקשר שבין ראש חודש תשרי ליום הדין, בכך שהוא חל בחודש בו חל גם יום הכפורים: "ומפני שהוא בחדשו של יום הכפורים בראש החודש, ירמוז שבו יהיה דין לפני הקב"ה, כי במ ידן עמים. בראש השנה יזכור יצוריו וישב לכסא שופט צדק. ואחר כך בעשרת הימים ישא לפשע עבדיו ויכפר על השבים".

הרמב"ן מעמיד על כך שהדבר נמסר בתורה ברמז וידוע לנו מן המסורת: "והנה נתנה לנו התורה הענין הזה ברמז, והיה נודע בישראל מפי הנביאים ואבות הקדושים עד משה רבנו, ועדיין הוא בידינו קבלה ומפורסם בתלמוד, ומי שזכה להיות מקובל בסתרי התורה, יראה העניין יותר מפורש בכתוב".

בדרך דומה הולך גם רבנו בחיי⁹ בפירושו לויקרא כ"ג, כד: "גם לא באר שהיום הוא יום הדין, וסתם הכתוב בשתי מלים אלה *"זכרון תרועה"*, וסמך על הקבלה, כי לא מסרה הכתוב אלא לחכמים... רבנו בחיי מקשר בין הבטוי *"זכרון"* לעניין דין, באמרו: "ומה שהוא יום דין נרמז במלה *"זכרון"*, כי הוא לשון נופל על הדין: *"מזכרת עון"* (במדבר ה', טו), "והוא מזכיר עון להתפש" (יחזקאל כ"א, כח). וכן לשון *"פקידה"* - מידת הדין, מלשון *"פוקד עון אבות"* (שמות כ', ה). נמצא שהכתוב באר ברמז כי היום הזה יום הדין, ראוי לשמוע בו קול תרועה בשופר, כמו שקבלו רבותינו ז"ל. רבנו בחיי נותן דעתו גם לכך שפרשת ראש השנה נכתבה בלשון סתומה יותר מפרשיות אחרות בתורה: "ומה שבאה פרשה זו סתומה יותר משאר פרשיות המועדים, העניין הוא מה שידוע בעינינו תורתנו הקדושה. אותן שהן מפנות הדת ומעיקריה, כי כל מה שהעניין יותר נעלם ויותר פנימי, הוא יותר סתום, ובא הלשון בו בדרך קצרה ובמלות מועטות. כעניין המצוה שבתפילין שהזכיר בו הכתוב *"והיה לאות על ירך ולטוטפות בין עיניך"* (שמות י"ג, טו). ולולי הקבלה לא היינו עומדין על עיקר מצוה זו מה היא".

7. ראש השנה ח, ע"א.

8. דרשה לראש השנה, כתבי הרמב"ן, כרך ראשון, ירושלים תשכ"ג, עמ' רכז.

9. רבני בחיי על התורה, מהדורת שעוועל, ירושלים תשכ"ז.

הפרשן ר' ד"צ הופמן¹⁰ נותן אף הוא את דעתו לשאלה מדוע לא נאמר בתורה בפירוש שהאחד בתשרי הוא ראש השנה. לדבריו, "אמנם לדברי המשנה¹¹ יש עוד ימים מסויימים בשנה מלבד אחד בתשרי, המשמשים כראש השנה, אך מזמנים קדומים התרגלו לכנות את יום התרועה "ראש השנה". המחבר מעמיד על כך ש"כמו עיבור השנה וקביעת החודש לפי המולד, כך גם עניין תחילת השנה יסודו בקבלה שהיא מושרשת במסורה... על יסוד קבלה זו, שקבעה את יום הראשון של החודש השביעי - ראש השנה, עשה הכתוב יום זה למועד שבו יתקעו בשופר". המחבר מציין שהכתוב לא מצא לנחוץ לדייק ולציין במיוחד שיום התרועה הוא חג ראש השנה.

לר' ד"צ הופמן הוכחות נוספות לכך, שהאחד בתשרי הוא ראש השנה. הוא מצטט מפירוש אברבנאל לשמות י"ב, א, המסביר שאחד בתשרי הוא ראש השנה, בהתאם למבנה לוח השנה על פי החמה. הוכחה נוספת לכך שבראש חודש תשרי מתחילה שנה חדשה היא, שלפי שמות כ"ג, טז, יש לחוג את חג האסיף (חג הסוכות) ב"צאת השנה". מכאן, שהחודש הראשון של השנה החדשה, גובל עם החודש האחרון של השנה היוצאת. הוכחה נסיבתית אחרת היא, שיום זה (האחד בתשרי) מודגש בתורה, ואין שום ראש חודש אחר נזכר בתורה. והרי אין זה הגיוני שהתורה המציינת את ראשי החדשים כיום של קרבן מיוחד, תתעלם דווקא מהיום הראשון של השנה. לפיכך, ברור שאחד בתשרי הוא ראש השנה, בעוד שחודש ניסן הוא ראשון לחדשי השנה (ר"ה לחדשים), והיום המצויין בו הוא דווקא ט"ו בחודש ולא האחד בו.

ב. ראש השנה כיום דין

אברבנאל בפירושו על אתר, מעמיד על ההבדל שבין דין הנעשה לכל העולם, לבין דין המיועד לישראל בלבד: "הנה התבאר מזה כולו שיש בענין ראש השנה שני משפטים. האחד הוא כולל לכל בני אדם וגם לכל עינייני העולם השפל, והיא הוראת המצב השמימי המורה על השנה כולה מטוב ועד רע, והוא משפט העולם בסידורו הטבעי. והשני, הוא בערך ישראל, שבזכות התורה והמצוות והישרת המעשים ותרועת היום, ובכלל בהפרדת נפשם מהעניין הגופני ומהנהגת הגלגלים והדבק נשמתם באלוקי הרוחות, יוציאם הא-ל יתברך מההוראות השמימיות, ובהשגחתו הפרטית לא יעזוב את חסידיו לעולם נשמו. ולכן היה היום הזה יום הדין בפרט לישראל, בשיקול עוונותיהם וזכויותיהם, שבהיותם זכאין, תדבק אליהם ההשגחה העליונה וישתנה מזלם לטוב. ובהיותם רשעים - יסתיר פניו מהם והיו לאכול".

10. ספר ויקרא, ח"ב, ירושלים תשי"ד, עמ' קע-קעא.

11. ראש השנה א', א.

לדעת אברבנאל, ראש השנה הוא יום דין לישראל ולעולם כולו. אולם יש הבדל ביניהם. לעולם כולו - ראש השנה הוא יום דין בהתאם לחוקי הטבע ולמצב השמים וגרמיהם, באשר העולם הכללי נתון להשגחתם של אלו. מה שאין כן ראש השנה לישראל. בזכות התורה וקיום המצוות ובזכות הדבקים בקבי"ה, רבשי"ע מוציא אותם מתחום ההנהגה הטבעית השמימית, ומכניס אותם תחת השגחתו הפרטית. כוונת הדברים היא, שאמנם יש לגרמי השמים השפעה על גורל האדם, אבל ישראל עומדים מעל לזאת, ובזכות התורה והמצוות הם משוחררים מהנהגה השמימית הטבעית, ונתונים להשגחתו ולחסותו הישירה של ברא עולם¹².

גם הרב שלמה גורן¹³ דן בראש השנה כיום דין כללי עולמי, ומציין ש"הזיקה בין יום טוב של ראש השנה באחד בתשרי, לבין יום הדין המטפיזי לכל באי עולם, אינה מפורטת בתורה, והיא נלמדת מן הכתובים: "תקעו בחדש שופר וכו'" (תהלים פ"א, ד-ה). ודרשו במסכת ראש השנה¹⁴ "איזהו חג שהחדש נתקבש בו? הווי אופר זה ראש השנה. וכתוב 'כי חק לישראל הוא ששפט לאלוקי יעקב'". יום דין זה איננו בלעדי לישראל, אלא אוניברסלי לכל החברה האנושית, כמו ששינונו¹⁵: "בראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני פרוץ, שנאמר 'היוצר יחד לבם הפבין אל כל פעשיהם'" (תהלים ל"ג, טו). משתמע מכאן שתחולת יום הדין של ראש השנה הוא גם על אומות העולם, שהם בכלל כל באי עולם.

עוד מעמיד הרב גורן על מידת המיסתורין של ראש השנה, באמרו¹⁶ ש"בין כל חגי ישראל ומועדיה מהוה ראש השנה החג המסתורי ביותר בתורה, מבחינת תוכנו, שמו וגיונו. כי כל חגי ישראל, שמותיהם מפורשים בתורה ומעידים על תוכנם, בין אם התוכן הוא חקלאי תקופתי המשולב באירוע היסטורי דתי, כגון חג הפסח, המוגדר בתורה כחג האביב והחירות גם יחד (דברים ט"ז, א). וכן חג השבועות וחג הסוכות... גם יום הכפורים מעיד על היותו יום כפרה וסליחה... לעומתם, ראש השנה אין לו שם בתורה... היותו יום דין איננו מוזכר כלל בתורה, אלא למדים זאת מן הכתוב בתהלים פ"א, ה "כי חק לישראל וכו'". הרב גורן

12. המלבי"ם בפירושו לתהלים צ"ז, א, מסביר את ההבדל שבין השגחה ניסית לבין השגחה באמצעות הטבע: "ישוה ההבדל בין השגחה הניסית הגלויה... ובין ההשגחה באמצעות הטבע... שבהשגחה הניסית תתחדש שנוי גם בפרטים, והנס יהיה גם בעבור איש אחד או אומה אחת. אבל ההשגחה באמצעות הטבע, לא יהיה שנוי טבע בעבור פרט אחד, שזה נס גלוי, רק הי' יערוך טבע הכללית לפי המעשה והגמול והעונש. למשל, שיהיו גשמי השנה כפי הראוי לפי מעשה בני העולם, ובכל זה בפרטים לא יהיה שנוי".

13. מועדי ישראל, תל אביב 1993, עמ' א'.

14. ר"ה ת, ע"א.

15. משנה ראש השנה א, ב.

16. שם, עמ' כ-כא.

מבאר ש"הפתרון נמצא בתרגום תהלים, ממנו משתמע שהפירוש "בכסה ליום חגנו", הוא שהחג של ראש השנה מכוסה ונעלם, שכן מתורגם שם: "בירחא דמתכסי יומי חגיגא דילנא". משמע שתוכנו של החג כראש השנה מכוסה ואינו נזכר בתורה".

במקום אחר¹⁷ מוסיף הרב גורן לבאר, שקביעת יום טוב של ראש השנה כיום דין לכל באי עולם, אינה נזכרת במפורש בתורה. אבל חכמינו ז"ל למדו את העקרון שהעולם נידון בראש השנה, מהמקרא "תמיד עיני ה' אלוֹקֶיךָ בַּה מְרֵאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרֵית שָׁנָה" (דברים י"א, יב). ודרש ר' נחמן בר יצחק¹⁸ מראשית השנה נידון מה יהא בסופה, ושהכוונה ליום טוב של ראש השנה. ושאלו שם בגמרא: *עפאי דתשרי הוא? דכותב "תקעו בחודש שופר וכו'"* (תהלים פ"א, ד). *איזהו חג שהחודש פתכסה בו? הוי אופר זה ראש השנה, וכותב "כי חק לישראל הוא עשפט לאלוקי יעקב"*. אסמכתא נוספת לכך, מביא הרב גורן מפסיקתא רבת¹⁹, שם נדרש הכתוב מפרשת חנה "ה' ידין אפסי ארץ" (שמי"ב ב', י). *איפתני הקב"ה דן את העולם ופזכה אותם? בראש השנה*²⁰.

לסיכום חלק זה נציין שראש השנה איננו נזכר בתורה בשם זה, אלא בכינויים "זכרון תרועה" ו"יום תרועה". חכמים נחלקו במשמעות כינויים אלו, ובשאלה האם הזכירה היא מצדו של הקב"ה או שעלינו לזכור את מה שמוטל עלינו לזכור. שאלה אחרת היא, מהו הקשר שבין התאריך הנזכר בתורה - אחד לחודש השביעי, לבין ראש השנה. הרמב"ן ורבנו בחיי מטעימים שעניינו של ראש השנה נזכר במילים קצרות וסתומות, כדרך פרשיות נעלמות במיוחד, הנזכרות ברמז ובמילים קצרות. הופמן מסביר בדרכים שונות שהאחד בתשרי הוא ראש השנה. עניין אחר הנידון הוא, ראש השנה כיום דין בעולם ובעם ישראל (אברבנאל), והרב גורן מוכיח את היות ראש השנה יום דין, הן מפסוקי מקרא שונים (דברים י"א, יב, שמי"א ב', י), והן ממסורת חז"ל.

17. תורת המועדים, תל אביב תשכ"ד, עמ' 9.

18. ראש השנה ח, ע"א.

19. פרשה מאי פיסקא בחודש השביעי.

20. וראה עוד, תנחומא האזינו די לפסוק "הצור תמים פעלו".

ג. ראש השנה בדברי נביאים וכתובים

ראש השנה איננו נזכר בנביאים כחג. ביחזקאל מ', א נזכר ראש השנה, אבל לדעת הגמרא²¹ והמפרשים, הכוונה ליום הכפורים של יובל. גם בכתובים אין ראש השנה נזכר, אולם נזכר התאריך - האחד לחודש השביעי. נאמר בעזרא ג', א "ויגע החודש השביעי ובני ישראל בערים. ויאספו העם כאיש אחד אל ירושלים". ראש השנה איננו נזכר כאן ואף לא תאריכו, אלא העובדה שנאספו לירושלים לחוג את חגי תשרי. מעניין שבפסוק ד נאמר שחגגו את חג הסוכות, ואילו ראש השנה ויום הכפורים לא נזכרו כלל. אולם בפסוק ו נאמר ש"מיום אחד לחדש השביעי החלו להעלות עולות לה', והיכל ה' לא יוסד". חז"ל למדו מכאן ש"פקיבין אף על פי שאין בית"²².

אולם ראוי לשים לב לכך, ששבי ציון כווננו להתחיל את עבודת הקרבנות במקום שבו אמור יהיה להבנות בית ה', דוקא באחד לחודש השביעי. לעיל הבאנו את דבריו של ר' ד"צ הופמן המשתדל להוכיח בדרכים שונות שהאחד בתשרי הוא ראש השנה. נראה לנו כי העובדה ששבי ציון כיוונו את התחלת הקרבת הקרבנות לתאריך זה, היא הוכחה ניצחת נוספת לכך שהכוונה לחג ראש השנה. גם בנחמיה ח', א-ח נאמר שעזרא אסף את העם לירושלים לטכס קריאת התורה באחד לחודש השביעי (פסוק ב'). אמור מעתה, הגם שאין הדבר נזכר בתורה בפירוש²³, יום האחד בתשרי הוא יום ראש השנה, שבימים קדמונים היה לו תוכן חגיגי משלו, כפי שננסה לבאר.

ד. תוכנו של חג ראש השנה בימי הנביאים

לפי הנאמר בתורה, אי בתשרי שהוא ראש השנה, מאופיין בהקרבת קרבנות צבור (במדבר כ"ט, ב-ו), באיסור מלאכת עבודה ובהיותו יום תרועה (פסוק א). לפי מסורת חז"ל, משמעות הבטוי "יום תרועה", הוא יום בו תוקעים בשופר²⁴, ובו אומרים סדר מלכויות, זכרונות ושופרות²⁵. כפי שכבר ראינו, תוכנו של ראש השנה, לרוב היותו נעלה ונשגב, נמסר בתורה ברמז, והמכוסה רב בו על הגלוי. האם ניתן למצוא במקרא רמזים נוספים לתוכנו של יום זה? דומה כי ניתן לענות על שאלה זו בחיוב.

21. ערכין יב, ע"א.

22. עדויות ח', ו.

23. מסיבות שעמדו עליהן הרמב"ן בדרשה לראש השנה ורבנו בחיי עה"ת.

24. ראש השנה לד, ע"א.

25. משנה ראש השנה ד', ה-ו.

בתפילת עמידה של ראש השנה, נקרא החג בשם "יום הזכרון", על שם כינויו בתורה זכרון תרועה". תוכן הזכרון לפי תפילת "מלכויות" הוא "זה היום תחילת מעשיך זכרון ליום ראשון", היינו, זכרון ליום בריאת העולם. קטע אחר של תפילת העמידה הוא: "ותמלך אתה ה' אלוקינו מהרה לבדך על כל מעשיך...", לאמור - יום זה הוא יום זכרון לבריאת העולם²⁶, ובעקבות זה - יום המלכת ה' מחדש על העולם הנברא. ראייה לכך ניתן למצוא בתהלים פרק מ"ז, הוא פרק התקיעות, הנאמר בבתי הכנסת לפני תקיעות דמיושב: "הריעו לאלוקים בקול רנה, כי ה' עליון נורא מלך גדול על כל הארץ", פסוקים ב-ג, וכן פסוק ו: "עלה אלוקים בתרועה, ה' בקול שופר", הרומזים לטכס המלכת ה' בעולם²⁷. בביטויים אלו: "הריעו לאלוקים וכו'", ו"עלה אלוקים בתרועה", שבפרק מ"ז, ניתן למצוא הרחבה ובאור לביטויי התורה אודות יום האחד בתשרי: "זכרון תרועה" ו"יום תרועה". באמצעות התרועה מקבלים באי עולם את עול מלכותו של הקב"ה, כפי שמצינו במעמד הר סיני: "ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר חזק מאד" (שמות כ', טז).

הרעיון שיום זה הוא יום המלכת ה' בעולם, בא לידי ביטוי גם בכך שמלכות ה' המקובלת על עם ישראל, תהיה בעתיד מקובלת גם על כל באי עולם. לפסוק "מלך אלוקים על גוים" (תהלים מ"ז, ט), מציין רד"ק: "עד עתה מלך אלוקים על ישראל לבדם, אבל עתה מלך על כל הגוים וישב על כסא קדשו". אף עמוס חכם²⁸, רואה בפרק זה מזמור של הכרזה על מלכות ה' בעולם: "על פי לשון המזמור ותכנו, מסתבר, שהמזמור נועד מעיקרו להאמר בעצרת חגיגת שנתכנסה כדי להכריז על קבלת עול מלכות שמים. המעשים והדבורים בחגיגת קבלת עול מלכות שמים, ערוכים כמתכונת טכס המלכת בשר ודם. כאשר מלך בשר ודם עולה למלוכה, נאספים ראשי העם, תוקעים כף, מריעים ומשמיעים קול שופר, מזמרים ומכריזים: מלך פלוני עלה וישב על כסאו. ומעין הדברים האלה עושים יראי ה' לאות שהם מקבלים עליהם את עולו של מלך מלכי המלכים הקב"ה"²⁹.

26. כדעתו של ר' אליעזר שבתשרי נברא העולם, ראש השנה יא, ע"א.

27. י. קיל, (כל העמים תקעו כף, מעיינות ימים נוראים, א, המחלקה לחנוך ולתרבות תורניים בגולה, ירושלים 1967, עמ' 232), כותב: "עלה אלוקים בתרועה - אין כל ספק שהתרועה כאן היא תרועת מלך (במדבר כ"ג, כא). ונראה שהלשון "עלה", מכוונת לעליית ה' על כסא קדשו, הנזכרת לקמן בפסוק ט', לאחר שנתגלתה מלכותו בלחמו למען ישראל עמו... ונראה ש"עליה" זו רומזת לא רק לתוקף מלכותו ועצמתה, אלא לתפקידו כשופט כל הארץ, היושב ביום הדין לשפוט את כל בני הארץ".

28. פירוש "דעת מקרא" לתהילים מ"ז, בסיכום המזמור.

29. וכן כותב אבודרהם (פירוש הברכות והתפילות - אבודרהם השלם, מאת ר' דוד ברי יוסף ברבי אבודרהם, ירושלים תשי"ט, עמ' רס"ה): "ובעל משמרת המועדות כתב טעם אחר, כי מפני שאנו אומרים למעלה מזה "מלך על כל העולם כולו בכבודך וכו'..." על זה אמר "ודברך אמת וקיים לעד", שהבטחתנו כך בעתידת הגאולה, כמו שכתוב "והיתה לה' המלוכה", ונאמר "והיה ה' למלך על כל הארץ וגו'", וכתב "כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרא כלם בשם ה' (צפניה ג', ט).

רעיון המלכת ה' בעולם ביום זה, מובא גם בספרו של יחזקאל קויפמן³⁰:
 "אין אנו יודעים אם התרועה שזכרה בספר תהלים, יש לה יחס מיוחד לראש
 השנה. אנו יודעים שהיו מריעים בכל ראש חודש ומועד על הקרבנות (במדבר
 י, י). אף ביחס לתהלים מ"ו-פ"א אין לדעת אם הם מזמורי ראש השנה דוקא,
 אבל רשאים אנו ללמוד מן המקראות ההם גם כיצד תפשו משוררי תהלים את
 התרועה בראש השנה. זו הייתה "תרועת מלך"... המלכת ה' על כל הבריאה כולה
 ועל האדם, התגלות מלכותו בעולם וקבלת עול מלכותו".

ועוד עמנו לעיין בטכס המתואר בנחמיה ח', א-ח, בראשית ימי שיבת ציון.
 נראה לעני"ד, שטכס זה מזכיר את מעמד הקהל. הוא כולל קריאת התורה³¹.
 לעזרא עשו בימת עץ כפי שנהגו בפרשת הקהל³². אמנם אין זה מעמד הקהל
 רשמי, שכן הוא נעשה בסוכות, אבל הטכס שעשו עזרא ונחמיה בראש השנה,
 דומה למעמד הקהל. נראה שיש כאן טכס של כעין שחזור מעמד הר סיני וקבלת
 עול מלכות שמים מחדש על עם ישראל, המתחיל חיים חדשים בארץ ישראל של
 ראשית שיבת ציון בימי הבית השני. עזרא ונחמיה כיוונו את קיומו של מעמד
 זה דוקא ליום האחד בתשרי ולא לחג הסוכות, כיוון שיום זה בו מריעים בשופר,
 כפי שנעשה במעמד הר סיני, מאופיין כיום המלכת ה' בעולם וקבלת עול מלכותו.

בחלקו הראשון של עיונו הקדשנו דיון לתוכנו של החג, ולשאלה מדוע אין
 התורה כותבת על כך בפירושו. פרט לתשובה שתוכנו של החג מתכסה ונעלם
 לרוב מעלתו, נראה לעני"ד, שיש בידינו להוסיף נדבך נוסף על מה שנאמר עד כה.
 זאת - בהשוואה לפסוקים אחרים בתורה, בהם נזכר הביטוי "זכרון". בכמה
 מקומות מדברת התורה על "זכרון", בתוך פסוקים שונים שמיבנם התחבירי
 דומה.

- 1) "והיה היום הזה לכם לזכרון וחגותם אותו חג לה' לדורותיכם" (שמות י"ב, יד).
 כלומר, היום הזה יהיה לכם לזכרון באמצעות החג.
- 2) "והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך... כי ביד חזקה הוציאנו ה' ממצרים"
 (שמות י"ג, ט). כלומר, היציאה ממצרים ביד חזקה, תהיה לך לזכרון באמצעות
 התפילין (האות).
- 3) "כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע, כי מחה אמה את זכר עמלק מתחת
 השמים" (שמות י"ז, יד). כלומר, מחיית עמלק תהיה לזכרון באמצעות הכתיבה
 בספר.

30. תולדות האמונה הישראלית, א-ג, ירושלים ותל אביב תשכ"ז, עמ' 581.

31. כפי שנאמר בפרשת הקהל, בדברים ל"א, יא.

32. ראה משנה סוטה ז', ח.

4) ”ולקחת את כסף הכפורים... ונתת אותו על עבודת אהל מועד. והיה לבני ישראל לזכרון לפני ה' לכפר על נפשותיכם” (שמות ל', טז). כלומר, הכפרה על נפשותיכם תהיה לבני ישראל לזכרון באמצעות כסף הכפורים.

5) ”ויקח אלעזר הכהן את מחתות הנחושת אשר הקריבו השרופים וירקעום צפוי למזבח, וזרון לבני ישראל למען אשר לא יקרב איש זר... להקטיר קטורת לפני ה'” (במדבר י”ז, ד-ה). כלומר, האיסור על איש זר ליקרב להקטיר קטורת, יהיה לכם לזכרון באמצעות מחתות הנחושת.

מבנה הפסוקים הוא, שרעיון מסויים יהיה לכם לזכרון, באמצעות פעולה או עצם מסויים.

כאשר אנו מעיינים בפסוקי ראש השנה בתורה, נגלה שיש להם מבנה דומה: ”בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קדש...”, ומקבילתו בפרשת פנחס: ”יום תרועה יהיה לכם”. כלומר, השבתון שבאחד לחודש השביעי יהיה לכם לזכרון באמצעות התרועה. את מה מזכירה התרועה? הפסוקים ”ותרועת מלך בו” (במדבר כ”ג, כא), ”עלה אלוקים בתרועה” (תהלים מ”ז, ו), וכן ”מלך אלוקים על גוים אלוקים ישב על כסא קדשו” (שם ט), עינינו ללמד שאלוקים עלה על כסאו למלך. נמצא, שהזכרון באמצעות התרועה, המתרחש באחד לחודש השביעי, הוא זכרון להמלכת ה' בעולם וקבלת עול מלכותו מחדש. זהו אפוא, תוכנו של יום ראש השנה לפי התורה, ולמרות שהוא מובא ברמז, הוא כתוב בתורה, גם אם לא בלשון ברורה וחד משמעית.